

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára 1911 évi
jövedelmeiről és azok felhasználásáról

		Bevétel		Kiadás	
		kor.	f.	kor.	f.
1	Rendes javadalom	3120	—	—	—
2	Rendkívüli bevételek	27	80	—	—
3	Állami segély	8250	—	—	—
4	Kézpénz 1910-ről	841	06	—	—
5	Gyűjtemények gyarapításáért	—	—	3544	79
6	Könyvkötő munkákért	—	—	2154	36
7	Szállításért és uti számlákért	—	—	746	46
8	1910. évi kölcsön törlesztéseért és kamataiért	—	—	3836	24
9	Rendkívüli munkákért	—	—	721	80
10	Vegyres kiadások	—	—	712	57
		12238	86	11716	22
Kézpénz		—	—	522	64
		12238	86	12238	86

A Tudomány-Egyetem és Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának használata az 1911-ik évben

H ó n a p	Házi használatra kivett művek		Az olvasó teremben használt művek	
	mű	darab	mű	darab
Januárus	270	514	3366	5310
Februárus	329	546	4778	6921
Márczius	348	641	5594	7942
Április	211	389	2454	3633
Május	196	358	2347	3371
Június	222	409	1843	2875
Július	A könyvtár zárva volt.			
Augusztus				
Szeptember	368	610	3817	5795
Október	611	899	6078	8718
November	338	492	4979	6767
Deczember	200	381	2987	3874
Összesen :	3093	5239	38243	55206

Az érem- és régiségtár jelentése.

Tisztelt Közgyűlés!

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárának ez évi jelentése, legnagyobb sajnálatomra, nem üthet meg örvendes hangokat. Nem mintha a gyűjtemény anyagának gyarapodása visszaesést tüntetne fel, avagy az intézet belső működésében visszaesés állott volna be, mert hiszen ebből a két szempontból tekintve a dolgot, nőttünk daczára minden keserves nyomorúságainknak; de ami aztán azokat a dolgokat illeti, amelyek az intézet elhelyezésére, a munkálatoknak lehetővé tételére vonatkoznak, ezeknek a tekintetében olyan kimondhatatlan nyomorúságok közé jutottunk, amelyek immár minden megengedett mértéket meghaladnak.

Sajátságos, hogy míg az egyik oldalon azt látjuk, hogy hazánk különböző helyein állami pénzzel, vagy legalább is állami pénzből nyújtott hatalmas segítséggel, avagy az államtól garantált kölcsönökkel múzeumi épületeket emelnek, államilag dotált múzeumi tisztviselői állásokat szerveznek, sőt egész múzeumokat is megvesznek és államosítanak, még pedig — és ez a rendkívül jellemző — olyan helyeken, ahol az államot a most mondott dolgok megtételére a világon semmi nem kötelezi, addig a másik oldalon az Erdélyi Nemzeti Múzeummal szemben hosszú évtizedeken át következetesen kitér az állam az alól, hogy ebben a tekintetben szerződéses köteleességét teljesítse.

Még sajtátságosabb ez akkor, ha tekintetbe vesszük, hogy Erdély önálló fejedelemség volt, amely Magyarországgal únióra lépett és ennek az úniónak természetes és törvényes folyománya, hogy az egyesülő ország intézményei az állam részéről éppen olyan elbánásban részesíttessenek, mint az anyaországéi.

Keserű dolog az Úrnak 1912 esztendejében állapítani meg azt, hogy a míg a Budapesten létesített Nemzeti Múzeum, amely magán személy alapítása, míg a sümegi u. n. Darnay Múzeum, amely szintén magán ember alapítása, a kassai Rákóczi Múzeum, amely egy városnak a magán alapítása államosítottak s ezek közül a budapesti Nemzeti Múzeum hatalmas anyagi eszközök birtokába helyeztetett; addig az Erdélyi Nemzeti Múzeum, amelyet pedig erdélyi országos törvény alapított és amelyet világos szerződés is biztosított jogainak tiszteletben tartásáról, érem- és régiségtára tekintetében a legszegényletesebb nyomorúságban kénytelen kínlódni és pedig tisztán és egyedül azért, mert vele szem-

ben sem az únióból folyó természetes és törvényes konzekvenciák, sem pedig a külön szerződésben kikötött tartozó kötelességek nem teljesíttetnek.

Még sajnálatosabb a dolog akkor, ha tekintetbe vesszük azt, hogy az Erdélyi Nemzeti Múzeum a magyar közművelődés szempontjából, fontosság tekintetében, egyetlen magyarországi hasonló intézménnyel sem hasonlítható össze.

A magyar tenger közepén fekvő Magyar Nemzeti Múzeum nem végvár, mint az Erdélyi Nemzeti Múzeum, amely az erdélyi magyarságnak tisztán a kultúra fegyvereivel küzdő katonája. Ha Erdély bérceit elvesztettük a magyar kultúra részéről, talán a Tisza, vagy a Duna fogja megállítani a magyar kultúra holttestein elnyomuló idegen kultúrát? És mégis nem csak azt látjuk, hogy az állam nem törődik szerződéses kötelezettségei beváltásával, hanem azt is, hogy magának Erdélynek sincsen semmi szava ezekkel a képtelen mulasztásokkal szemben. Ezt az utóbbi körülményt megérthetjük mi, kik Erdélyben lakunk. Mi nem csodálhatjuk, hogy az erdélyi magyarság elveszítette a hangját, hiszen panaszai, amelyeket oly rég óta hangoztat, mindig süket fülekre találtak, hiszen munkája, amely itt a legvéresebb verejtékkel folyik, méltányló és tervszerűen okos támogatásra soha sem talált. Ki csodálkoznék hát e magyarság tompa kétségbeesésén, hiszen elmondhatja magáról azt, amit az orosz paraszt, hogy *a csár nagyon messze, az Úr Isten pedig nagyon magasan van*. De ha tekintetbe vesszük, hogy ez a múzeum egyetemi székhelyen fekszik, ahol az egyetem mintegy 2500 hallgatója is részesül azokban az okulásokban, amelyeket éppen az érem- és régiségtárak nyújthatnak, akkor még kevésbé válik érthetővé, hogy miért éppen ezzel az intézménnyel kell ennyire hihetetlenül szűkkeblű álláspontra helyezkedni. Lehet még egy ok, hogy az intézet munkája nem áll föladata magaslatán, de hiszen ha ez így van, akkor honnan erednek azok a megtisztelő megbízások és az általános bizalom, amelyeknek intézetünk mindezideig részese volt. Ha pedig e megbízások és e bizalom jóhiszemű tévedésen alapúlnak és ha a valóságban szó fér az intézet munkásságához, akkor sem az a teendő, hogy az intézetet magára hagyjuk, hanem az, hogy a kifogás alá eső munkásságot alkalmas eszközökkel megfelelővé tegyük. Ilyen irányú törekvésnek azonban szintén nem láttuk semmi nyomát.

Érem- és régiségtárunknak, amint azt korábbi jelentéseinkben kifejtettük, a szükséges helyiségek megépítésére már évtizedek óta szüksége van. Az építést előbb a könyvtárral kapcsolatosan, később attól függetlenül többszörösen megígérték, azonban soha nem hajtották végre. Ennek a következménye, hogy a fölgyülemllett anyagnak elhelyezése végett újabb bérhelyiséget kellett kérni. Ezt a bérhelyiséget az intézmény már folyó évi október hó 1-én részben meg kellett volna hogy kapja, részben pedig 1912 április hó 1-én. Nem akarunk most kitérni azokra a lappáliákra, amelyeknek következtében az újabb bérhelyiség mind máig nem áll

rendelkezésünkre, még az október 1-ére kibérlett részében sem. Az elvi szempont itt nem az, hanem az, hogy eddigi raktárhelyiségeink egygyel ismét megszorodtak. Van tehát most már hét különféle helyen fekvő raktárunk, amelyet egy teljesen képtelen csekély számú személyzettel kellene rendben tartani. Hogy ez tiszta képtelenség, azt nem kell bővebben magyarázni.

Ez magában véve is súlyos baj, még súlyosabbá vált ebben az esztendőben azzal, hogy egyetemünknek múlt évi rektora a takarékoskodásnak arra az álláspontjára helyezkedett, amelynek következtében intézetünk egy napidíjas segédszolgát veszített el és amelynek következtében április 1-től kezdve egyik legalkalmasabb raktárunktól is megfosztattunk. A kezelés lehetetlenségeit fokozta egyrészt a munkaerő csökkenése, másrészt az a körülmény, hogy egy teletömött raktárunkat ismét költöztetnünk kell. A jó Isten tudja micsoda veszedelmek között.

Könnnyű belátni, hogy ilyen viszonyok között, jóllehet intézetünk személyzete a hivatalos órát nem ismeri, mert ez a hivatalos óra intézetünkben az ebédelési idő leszámításával reggeltől estig tart, egész munkánk teljesen szétforgácsolódnak és a legnagyobb részben meddő.

A leghalványabb reményünk nincs e viszonyok megváltoztatásához. A mi erőnk, amely a kezelési és tudományos munkákban merül ki, arra semmi esetre sem elegendő, hogy minden más tényezőnek komoly törekvése nélkül e lehetetlen állapotokat megváltoztassa. A mi kötelességünk csak az, hogy az állapotokat nyíltan fölárjuk. Ezt most is megtettük.

Intézetünknek tudományos munkássága és gyarapodása tekintetében ez az esztendő fényes esztendeje volt. *Ami* mindennek előtt *a tudományos munkásságot illeti*, eljutottunk végre oda, hogy egy teljes évfolyamot produkálhattunk: „Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem és régiségtárából“ című régészeti folyóiratunkból. E folyóirat több mint 21 ívnyi terjedelemben és gazdagon illusztrálva jelent meg és az őskorból szólt az *apahidai őskori telepről* és *La-Tène temetőről*, foglalkozott a *Háromszékvármegyei végtelenül nevezetes praemikenaei jellegű telepekkel*; hazánk római emlékeinek szempontjából ismertette a *porolissumi ásatásokat*, egy római kori villát *Dezmér határából*, *pótlásokat nyújtott a C. I. L. III. kötetéhez*, *újabb sírköveket közölt Daciából*, foglalkozott a *szeghegyi és vajdahunyadi Árpád-kori emlékekkel*. Az éremtan körébe vágó dolgozatok közül elhatározó fontosságú *Etruria érmészetének Kovács István tollából eredő tanulmánya*, a melyet teljes francia szövegben közöltünk. Idevágó egyéb cikkeknek voltak a *kisselyki éremletről*, továbbá a *kiadatlan dáciai és istrosi éremváltozatokról* szóló dolgozat.

Néprajzi cikkeink között két dolgozat van: egy a *tárgyi néprajz köréből* és egy a *Dörzsöléssel véghezvitt tűzgerjesztés módjáról*. A kritikai munkásságtól, amennyire csak lehetett, tartózkodtunk. Idevágó munkánk csak a legszükségesebbre szorítkozott,

szavunkat csak ott emeltük fel, ahol igazán nagy hibát láttunk, amint ez például az *ó-besenyői őstelep* kérdésében történt.

Mikor 1899-ben az érem- és régiségár reorganizációja megindult, ezt a munkásságot a megfelelő helyiségek megeremtésére, a szükséges tudományos személyzet nevelésére és beállítására, megfelelő évi javadalom megszerzésére alapítottuk. Hogy mennyire sikerült a helyiségek ügyét megoldani, arról fenntebb szólottunk, a javadalom kérdésében, ha nem is jutottunk el a szükséges mértékig, mégis igen jelentős eredményekre jnhattunk. Még ez utóbbi tényezőnél is szerencsésebben oldhattuk meg a szükséges tudományos személyzet kiképzésének kérdését, sőt ebben a tekintetben azt is elmondhatjuk, hogy még aránylag legtöbb méltánylást ezen a téren tapasztaltunk a komány részéről is.

Ha tehát intézményünk tudományos jelentősége szemponjából határozott emelkedés látható, az a most mondottaknak természetes folyamánya. Istennek hála intézetünk ma már jól képzett tudományos szakőrökre támaszkodhatik és éppen azért érhattük meg azt, hogy saját erejével képes táplálni olyan tudományos folyóiratot, amely minden szónál jobban bizonyítja azt, hogy Erdélyben a régészet ügye abból a hanyatlásából, a melyről mintegy 15 évvel ezelőtt nagyon irányadó külföldi helyen panaszkodtak — fölocsudott. Az erdélyi régészetnek ma már van képviselője, még pedig olyan, amelynek hangját az egész külföld meghallja, mert hiszen édes anyanyelvünkön kívül francia nyelven is szól minden egyes cikkéről készített bőséges kivonataiban a külföld tudományos köreiből.

Maga az a tény, hogy cserepéldaképen 64 külföldi folyóiratot kap intézetünk, eléggé beszél a folyóirat jelentőségéről és egyúttal bizonyos kritikai méltatás is van ebben a számban. De nem lesz egészen haszon nélkül való, hogy ha egy pár szemelvényt tárok a Tisztelt Közgyűlés elé azokból a nyilatkozatokból, a melyek külföldi szakemberek részéről hangoztak el folyóiratunkról. A „*Journal of the Cork historical and archaeological Society*“ cz. folyóirat XXVII. kötetének (89. száma) 42—44 lapjain bőségesen ismerteti a folyóiratot és ismertetését a következő szavakkal végzi: „A Travaux de la section archeologique et numismatique du Musée National de Transylvanie fontos dolgokat tartalmaz és érdemes a legbehatóbb tanulmányozásra. Megjelenését, — amely a legmegbízhatóbban mutatja, hogy milyen komoly munka folyik Magyarországon keleti felében — szívből üdvözöljük.“ A „*Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*“ XI. évfolyamának 41. száma 39—48. lapjain *Juan Rubio de la Serna* bőségesen ismerteti folyóiratunkat és 10 oldalon át foglalkozik egyetlen cikkével, a mely az apahidai sírmezőről jelent meg benne. A Milanóban megjelenő *Rivista Italiana di Numismatica* XXIV. évf. III—IV. füzeteiben teljes szövegében átvette dr. Kovács Istvánnak Etruria pénzügyéről írt cikke 68 lapra terjedő francia fordítását, ami — mondanom se kell — a legnagyobb-

fokú elismerés folyóiratunkkal szemben is. A „*Revue Numismatique*“ 1911. évf. 2. számának 12. lapján foglalkozik folyóiratunkkal és különösen kiemeli az ertruriai érmészetről abban megjelent dolgozatot. A „*Rassegna Numismatica*“ VIII. évf. 2. száma ugyancsak ezt a cikket emeli ki közleményeink közül és szerencsének tartja a folyóirat megjelentét. Az „*Académie Royale D'Archéologie de Belgique*“ „Bulletin“-je 1911. évi 1. számában foglalkozik a folyóirattal és pedig behatóbban Dr. Buday Árpádnak a római limesről írott cikkével. Az *osztrák császári archeologiai intézet* igazgatója, dr. Reisch, mikor a cserepéldányt megküldi a következőket írja: Ich danke verbindlichst für die freundliche Übersendung des ersten Heftes der von der numismat. archäologischen Sektion des Museums herausgegebenen Revue, von deren Inhalt wir mit lebhaften Interesse Kenntnis genommen haben, und bitte unsere beste Wünsche für ein erfreuliches Gedeihen dieser wissenschaftlichen Publikation entgegenzunehmen. A *Société Archéologique* főtítkára, M. Charrol (Bordeaux) következőket írja: La Société a été d'autant plus heureuse de consentir cet échange qu'elle pourra étudier comparativement une région qui était jusqu'ici peu connue, et semble renfermer des trésors insoupçonnés. Elle m'a chargé de vous transmettre ses remerciements les plus vifs et ses félicitations bien sincères, car votre Revue est d'un intérêt vraiment considérable et d'une forme très réussie. (A társaság szívesen egyezett bele a cserébe, mivel így összehasonlítható tanulmányozhat egy előtte eddig kevésbé ismert területet, mely nem is sejtett kincseket rejt magában. Engem bizott meg a társaság, hogy átadjam Önöknek legélénkebb köszönetét és őszinte üdvözlését, mert az Önök folyóirata valóban jelentős és alakja igen sikerült). Folytathatók még, de nincs miért, hiszen nem lajstromot kívántunk e tekintetben nyújtani, csak példákkal akartuk illusztrálni a közgyűlés előtt, hogy az áldozatok, melyeket e folyóirat megjelentetése érdekében hoztunk, indokoltak voltak.

Intézetünk tudományos munkássága ebben az esztendőben még egy fontos eseményt ölelt föl.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége III. régészeti tanfolyamát itt rendezte ismét intézetünk igazgatójának vezetése és egész tisztikarának részvéte mellett. E tanfolyamon szó volt a római magánélet (műveltségtörténet)-, a római katonai régiségek, a római pénzügy, a római epigraphia és a római tartományok megszerzése és kormányzata kérdéséről.

Előadók voltak intézetünk részéről az igazgatón kívül, dr. Buday Árpád oszt. archaeologus, egyet. m. tanár, dr. Kovács István oszt. archaeologus, a budapesti egyetem részéről pedig dr. Kuzsinszky Bálint egyet. ny. r. tanár.

A tanfolyamban részt vett 24 hallgató, az ország külföldi részéből.

Hogy a tanfolyam milyen hatással volt a hallgatókra, arról a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége Értesítőjének

1911. évi IV. füzetében nyilatkozik az egyik hallgató, aki azt mondja, hogy a tanfolyam színvonala előkelő, erkölcsi sikere nagy volt. „A tanfolyam hallgatósága az értékes előadások és gyakorlati munka mellett belemélyedt a római élet tanulmányozásába. Csak azt kellett sajnálnia, hogy ezek az előadások a röpké szó ephemer életét élik és azokból később, mikor az alapon építhetne, már nem tanulhat. Fölmerült az a gondolat a hallgatóság körében, nem lenne-e czélszerű ha ez előadások anyaga sokszorosíttatnék? Értékes és nagy haszonnal forgatható vezetőt, kalauzt, kapna ezekben a múzeumok tisztviselői kara, melynek legtöbb, mondhatni túlnyomó része szakkönyvek nélkül szűkölködik.“

Szószerint idéztünk és azt hisszük, hogy ezzel tárgyi-lagos képet adtuk intézetünk tudományos munkássága ez irányra értékéről.

De hiányos lenne e munkásság képe, ha meg nem emlékeznénk arról, hogy mennyiben gyűjthettünk szakszerű ásatások útján tudományos anyagot.

A *porolissumi ásatásokat* ez évben az anyagi eszközök hiányossága miatt nem folytathattuk, de az Erdély területére eső római világ megismerésének szempontjából fontosabb dolgot cselekedtünk, mert a római világra vonatkozó régészeti tanfolyam rendezésével szakembereket képeztünk, akikre az erdélyi római limes kutatásában nyugott lélekkel bízhatjuk majd azt a részletes szakmunkát, amelynek központi vezetése természetesen intézetünk feladata lesz.

Ebben a tekintetben számítottunk és talán bizonyos joggal a Műemlékek Országos Bizottságának anyagi támogatására, erről azonban a változott viszonyok következtében magunk mondottunk le, amiből persze következik, hogy ezentúl ebben is csak a magunk erejére támaszkodhatunk, de legalább cselekvési szabadságunkat megőriztük és intézetünk önálló egyéniségét föl nem adtuk. *Sub pondere crescit palma*. Intézetünknek életereje talán éppen azért bírta ki a nyomorúságoknak azt a végtelen sok fajtáját, mert a maga erejéből fejlődött, sőt ebben a sajátos magárahagyatóságában még arra is képes volt, hogy nálánál hatalmasabban segített és dotált rokon hazai intézményeknek a lehető legnagyobb előzékenységgel állott mindig szolgálatára. Úgy látszik azért szoktak hozzá az utóbbiak, hogy soha eszközbe se jusson intézetünkkel szemben a legcsekélyebb előzékenységet is tanusítani.

De ha a *porolissumi ásatások* pihentek, nem voltunk híjával mégsem ez évben sem igen fontos ásatásoknak. Ezeknek egy részét magunk erejéből eszközöltük és ezek között első helyen kell említenünk a vajdahunyadi sírmező kiásatását. E sírmező felfedezéséről már tavalyi jelentésünkben megemlékeztünk, ezidén a sírmezőt felássattuk és onnan 52 árpádkori sír tartalmát (már amennyiben a csontvázon kívül egyéb tartalma is volt) szállítottuk be gyűjteményünkbe. Ez ásatás alkalmával sikerült dr. Roska Márton úrnak, az ásatások vezetőjének két temetkezést eredeti fekvésben kiemelni és beszállítani úgy, hogy ma az árpádkori temetke-

zés módját eredeti példában, hiteles alakban mutathatnánk be a gyűjtemény látogatói előtt.

Ezt az ásatást a lehető legszebben egészíti ki mult évi második ásatásunk, mely Kolozsvárt, a Zápolya-utca 54. számú házas-teleknek kertjében folyt és szintén árpádkori temetkezéseket tartalmazott. De míg a vajdahunyadi temetkezések javarésze női sír volt s mindössze egy sírban fordult elő férfira valló nyílhegy, addig a Zápolya-utcai temetkezéseket éppen harczos férfi síroknak való gazdagságuk tüntette ki. A hét sírból, a melyet itt dr. Kovács István oszt. archaeologus úr és Létay Balázs úr, intézetünk segéd-archaeologusa ástak ki, jellemző kardok, nyílhegyek kerültek elő a többi sírmellékletek társaságában. Különösen jól esik, hogy itt megemlékezhetünk a telek tulajdonosának Simonffy Ákos m. kir. erdőfelügyelő úrnak igazán lekötelező szivességéről, melylyel nemcsak hogy a leletek napfényre kerülését intézetünknek tudomására hozni volt szives, hanem az ásatáshoz szükséges területet is a legnagyobb készséggel állította rendelkezésünkre, bárha az ásatás lassú munkájával ugyan csak feltartóztattuk őt a telken megkezdett építkezési munkáiban. Intézetünk lelkes jóbarátot nyert benne, a kire meggyőződésünk szerint mindig biztosan számíthatunk. Mint méltóztatik látni, a lelkes csapat, mely intézetünk körül tömörül, éppen társadalmunk javából gyarapszik s ez már erkölcsi sikernek is megbecsülhetetlen.

Ez a sírmező, úgy látszik, korábbi leásások alkalmával nagyrészt elpusztított, még pedig egy leletünk megvilágítása szerint, érdekesebb részében. Az árpádkori temetkezések ugyanis mélyebb rétegekben feküdtek és ezek fölött kisebb mélységben az árpádkoriakat jóval meghaladó időből, t. i. a Kr. e. X—VI. századból eredő egyetlen temetkezést találtunk. Úgy látszik, hogy e temetkezések többi része a temetőnek már elpusztított részén volt, bár az sincs kizárva, hogy a temetőtől tovább terjedő, még érintetlen területen megkapható lesz e síroknak folytatása.

Portik Andor joghallgató úr, volt szives hírt adni arról, hogy Kolozsvárt a Monostori-úton, az állami elemi iskola mellett lévő ház kertjében őskori cserepek kerültek elő. E szives jelentés folytán ásatás indult meg, a mely később átterjedt a kerületi kapitányság háza területére is. Ez az ásatás városunk őskora szempontjából is fontos, de római kora szempontjából is. A monostori terraszon terjedelmesnek ígérkező bronzkori telep agyagművességeinek emlékeit gyűjthettük és e mellett két római-kori agyagedényégető kemenczének maradványait sikerült föltárnunk. Az egyik kemenczének maradványait még most is őrizzük a helyszínen s ha anyagi erőnk engedné, érdemes lenne azt örök időkre fönn tartani. Elég nevezetes látnivalója lenne a városnak, de mert erre nekünk pénzünk nincs, elkészítettük e kemencze modeljét $\frac{1}{5}$ nagyságban és ezt intézetünkben őrizzük.

Az ásatásoknak másik részét kívülről jött segítséggel foganosítottuk.

Segítséget kaptunk két helyről is. Az egyik segítség olyan helyről jött, a hol az erdélyi magyar kulturális törekvéseknek az igen tisztelt Közgyűlés előtt már korábbi jelentéseimből is ismert egy lelkes, bár mindig csöndben működő, munkása, éleszti az érdeklődés tüzeit. Vajdahunyadról jött, dr. *Kőváry* Ernőtől, ki kulturális céljainknak lelkes apostola és odaadó támogatója. Vajdahunyadon, a hol a Hunyadiak ősi fészke, a vajdahunyadi vár, éleszti a hatalmas magyar múlt emlékei iránt való tiszteletet és szeretetet, múzeum alapításra gondoltak egyszer és erre a célra gyűjteni próbáltak. A gyűjtés eredménye mindössze pár száz korona lett, a mi egészen természetes, koldus szegény társadalmunk anyagi erejét tekintve. A múzeum alapítás lehetetlenségét belátták tehát és a helyett, hogy valami vérszegény múzeomosdival kompromittálták volna a múzeumi eszmét, az Erdélyi Múzeum gyarapítására fordították a felgyűlt összeget, még pedig határozottan megjelölt és okosan kiválasztott czállal. A Hunyadmegyében fekvő Csoklovinai barlang kutatására kívánták fordítani az összeget, a mit dr. *Cholnoky* Jenő egyetemi tanár úrnak a barlang fizikai természetére vonatkozó megállapításai és meghatározásai után dr. *Roska* Márton tanársegéd úr foganatosított. Ez az ásatás fontos tudományos tényeket állapított meg az erdélyi részek régibb kőkorára vonatkozólag, a mennyiben a leletek alapján kétségtelenné vált, hogy ez a terület a paleolitos kornak moustiéri periódusában lakott volt s az akkori lakosság az erdélyi részek mészkőbarlangjait lakta. Az a tudományos anyag, a mely ezekből az ásatásokból intézetünkbe került, gyűjteményünknek paleolitos részét tudományos szempontból is mintaszerűen megfigyelt, tehát bármely szaktudóstól, bármikor gyümölcsözőleg tanulmányozható anyaggal látta el, de nemcsak ezt tette, hanem egyuttal gyűjteményünknek őskori anyagából hitelesíthetővé teszi azokat a darabokat, a melyek a csoklovinaiakkal egyeznek és a melyekre eddig kellő megfigyelések hiányában a pontos kormeghatározást függőben kellett hagynunk.

De e tudományos szempontból örvendetes momentumhoz járul az a nem kevésbé örvendetes és intézetünknek munkaképességére megbecsülhetetlenül fontos tény, hogy e barlang kutatásával több lelkes barátot szereztünk, a kik őrtálló katonái lesznek a maguk vidékén a mi ügyünknek és meg fogják akadályozni a múlt emlékeinek tudatos, vagy tudatlan pusztítását. Ezek között ki kell emelnünk *Lager* János m. kir. államvasuti állomásfőnök és *Tóry* Győző áll. tanító urakat. Ők voltak a barlang régészeti szempontból való fontosságának első felfedezői. Tőlük nyert értesítést dr. *Kőváry* Ernő úr is és az ő szives útmutatásaiknak sokat köszön a barlangban folyt ásatásoknak sikere. Nem kevesebb szeretettel kell megemlékeznünk arról a támogatásról, a melyben *Buczek* József vasgyári igazgató úr állott mindkét hunyadmegyei ásatáskor intézetünk segítségére és csak a legmelegebb hálával szólhatunk arról a lelkes és szives támogatásról, a melyet nemcsak az ő részéről, de a *m. kir. állami*

vasgyár lelkes *tisztikarának* minden egyes tagjától, a kire esetleg szükségünk volt, nyertünk. Amint méltóztatik látni, Vajdahunyadon immár mindig hatalmasabb hullámokban terjed az érdeklődés intézetünk iránt és ennek értékét kiszámítani valóban nem lehet, mert az ilyen érdeklődéstől nyújtott szolgálatok épen a legmegbecsülhetlenebbek.

Nem kevésbé fontos volt az a segítség, melyet a *Magyar Tudományos Akadémia régészeti bizottságától* nyertünk. Ez is ásatást tett lehetségessé, a mely gyűjteménytárunknak dr. Torma Zsófia gyűjteménye nevéen ismert nagyszámú őskori csoportját érdekelte. E gyűjtemény, fájdalom, megbízható följegyzések nélkül került osztályunkba, csak annyit tudtunk, hogy anyagát Tordosról, Nándorváyról és egy pár hunyadmegyei barlangból merítette. A gyűjtemény hitelesítése végett intézetünk tavaly Tordoson végeztetett ásatásokat, az idén a Tudományos Akadémia segítségével Nándorváján. Az idej ásatások szerencsére akkor történtek, a mikor egy hunyadmegyei barlangnak, t. i. a főntemlített csoklovinainak leleteivel tisztában voltunk és ez utóbbiak segítségével a Torma gyűjteménynek esetleges barlangi leleteire vonatkozólag már nyertünk útmutatást. Így hát mikor a nándorváyai telep természetével is tisztába jöttünk, körülbelül átjutottunk a nagyobb nehézségeken, a melyek e fontos gyűjteménynek tudományos feldolgozását eddig teljesen kizárták.

Régiségtárunk 3088 drbbal gyarapodott, a mint ezt a jelentésünkhöz mellékelt kimutatás főösszege mutatja. Ebből a gyarapodásból egyiptomi csoportunkra két Osiris és egy Isis szobor esik. Mind a három agyagból készült. Lelőhelyük *Ródi* és valamennyit dr. *Kővári* Ernő nagylelkű ajándékából nyertük. Pasztából és fából készült egyiptomi hasonló típusú szobrunk volt már. Agyagból mindössze egy ép példával bírtunk, de ez típusa tekintetében tér el a most szerettektől.

Abból az 1634 drb. őskori régiségből, a mely ezidei szerzeményeink között szerepel, kiemeltem már a *kolozsvári Monostor-úti*, a *kolozsvári Zápolya-utczai*, a *csoklovinai* és a *nándorváyai* ásatásokból eredőket. Itt még csak azt akarom megemlíteni, hogy a *korpádi* és a *balsai* ásatásokból származó már régi szerzeményeink, mivel a fent vázolt szerencsétlen viszonyaink között feldolgozásukkal és leltározásukkal csak ez évben készülhettünk el, kimutatásunkban szám szerint csak az idén szerepelhetnek. Ugyanezt mondhatjuk az *apahidai* leletek egy részéről, a melyeknek folytatólagos leltározása szintén az idén folyt.

A szórványos leletek közül a paleolitikos kor, a csoklovinai leletekről nem szólva, csak *Küküllővárról* gyarapodott, de innen is csak annak faunája egy mammut foggal, *Buday* György ajándékából. A neolitikos idők kőszerszám anyagát ajándék útján gyarapította *Virág* Gyula *Kolozsvárról* származó igen tökéletes fenntartású csiszolt kőbaltával. Nagyobb gyarapodás e nemben vétel útján került gyűjteményünkbe *Tordosról* és *Nándorváyról*. Sokkal

jelentékenyebb a rézkorra vonatkozó gyarapodás. Nem azért mintha nagy számú lenne ez, hiszen csak két jelentékenyebb darabra hivatkozhatunk, a melyek közül egyik *Vaakar P. Artur*, a másik *László Gyula* úr ajándéka, de azért, mert az előbbi egy csákány, a melyről tudjuk, hogy nyolczad magával találták együtt *Gyergyó-szentmiklóson*, tehát meglehetősen hiteles lelet és azért mert a másik, a melyeknek lelőhelye *Kacza*, (Nagyküküllőmegye) olyan lapos rézkarika, mely típusa szerint a legritkább darabokhoz tartozik.

Bronzkori szerzeményeink javarésze agyagcserép, de ezen a réven meglehetősen sok lelőhely ismeretéhez jutunk, így Udvarhelymegyéből a *homoródalmási Lólyuk-barlang*, a Hunyadmegyei *Csulpazi-barlang*, a *Tordaihasadék*, a Hunyadmegyei *Kisteleki-barlang*, a Szolnokdobokamegyei *Magyarköblös*, a Hunyadmegyei *Mogyoród*, az Alsófehérmegyei *Magyarherepe*, a Marostordamegyei *Mezőbánd* szerepelnek ezidén ilyen leletekkel. Különösen ki kell itt emelnünk azt, hogy a homoródalmási és magyarköblösi leletekben ugyanazon szalagos ornamentikával találkozunk, a mely annyira jellemzi a híres tordosi leleteket. A mi a bronz szerszámokat illeti, csak egyetlen miniature fokost akarunk kiemelni, mely az alsófehérmegyei *Sádról* származik és a mely apró méreteivel vonja magára egyébként ismert típusa mellett a figyelmet. Meg kell azonban említenünk a *felőri* (Szolnok-Dobokam.) *bronz kincs* leletet, a mely ismét 29 drbbal gazdagította enemű készletünket. *Torma* Miklós úrnak köszönjük a lelet megmentését, a melyért annál hálásabbak vagyunk, mert az e fajta leletek jelentősége tekintetében folytatott tanulmányaink az újabb időkben egészen más fölfogást tettek jogosulttá, mint a mi eddig uralkodott felőlük.

A vaskor első szakaszára ki kell emelnünk ez idei szerzeményeink közül egy Villanova-típusú agyag fazekat, a melyet *Székelyszáldobosról* (Udvarhelym.) id. *Gáspár* Albert úr ajándékából nyertünk.

Formájával kétségtelenül meghatározott kora kitünő segítő eszköz leszen olyan őskori agyag edények kormeghatározásában, a melyek a félhold alakú domború díszítést viselik és a melyeket eddig szivesen osztottak be a bronzkor virágzó szakaszába.

A római korra vonatkozó szerzeményeink élén mindenesetre azok a feliratos kövek említendők, a melyek *Csomafáján* és *Szentkirályon* kerültek elő és a melyeket *Dolgozatok* cz. folyóiratunknak 1911. évfolyamában, (260—70 l.) közöltünk. Elég fontos adalékokkal járulnak az előbbieik a római élet ismeretéhez már általában is. Egyik különösen azzal válik ki, hogy Herkulesnek egy eddig ismeretlen melléknevét tartotta fenn az utókor számára í. i. a *Magusanus* melléknevet. Ki kell még emelnünk egy *Aphrodite szobrocskát*, mely a fürtjét tartó csoporthoz tartozik és *Potaisaból* származó e nemű emlékeinknek érdekes kiegészítésül szolgál.

Porolissumi ásatásaink szolgáltak egy terakotta emlékekkel már korábban, a melynek tanulmányozása arra vitt bennünket, hogy Dacia területén a római időkben a görög terület felől terjedő közvetlenebb hatást sejtünk, semmint azt az Észak-Italia felől terjedőt, mely hazánknak túladunai részében erős. Ezidei szerzeményeink között ismét van egy ilyen terrakotta emlék a Kisküküllőmegyei *Szénaverősről* s ez is csak erősíti eddigi fel-fogásunkat.

Népvándorlaskori csoportunkból csak egy kicsiny aranykarikát kívánok fölemlíteni, mely Felvincz határából került elő.

Hogy *árpádkori csoportunkat* milyen gazdagodás érte a *vajdahyadi* és *kolozsvári* sírmezők ásatása folytán, azt fentebb említettem. Itt csak azt akarom még megemlíteni, hogy abból a körtealakú kengyelből, mely honfoglalásunk korát éppen úgy jellemzi, mint az Arpádok korát, még *Perjámosról* is kaptunk ajándékba *Helfricht* Miksa állatorvos úrtól.

Fegyvertári szerzeményeink ez idén a XIV. sz.-dal kezdődnek. Ebből ered egyik vas zablánk és egyik vas sarkantyúnk. A XV. sz.-ból szereztünk vas sarkantyúkat, vas zablákat és egy vas buzogányt. A XVI. sz.-ból származik egyik vas zablánk, míg a XVII. és XVIII. sz.-ba tartozik egy másik zablánk, egy löportartónk és végül az újabb korra esik egy vas sarkantyúnk, negyvenkét darab egycsővű és kilencz darab kétsővű gyutacsos puskánk. E csoport különösen újabbkori gazdagodását annak köszöni, hogy *Köllő* Ignác úr, Marostordavármegye alispánja a vármegye területén elkobzott összes fegyverek közül mindazokat átadta a vármegye ajándékaiképpen, amelyeket múzeumi szempontból fontosaknak találtunk.

Az ötvös művesség emlékei gyarapodásából ki kell emelnünk azt a XVII. sz.-beli úrvacsora asztali serleget, a melyet a pávai (Háromszék vármegye) ref. egyház őrzött meg hazai művelődés történetünk számára. Ezzel egykorúak egyrészt egy zománcozott aranygyűrű türkiz fejjel, egy ezüst mellboglár aranyozva és egy ezüst tányér. Már a XVIII. sz.-ba nyúlik át két fekete zománcozott aranyfejű boglárta és a legújabb kor termékei azok a kegyeleti jelentőségi tárgyak, a melyeket *Ujfalvi* Károly úrnak és Istenben boldogult *Lázár* Jánosnak köszönhetünk. Az előbbi a híres utazónak *Ujfalvi* Sándornak két pecsétgyűrűjét, az utóbbi pedig *Buttler* Jánosnak arany óráját ajándékozta intézetünknek.

Ipartörténeti gyűjteményünk csoportjának gyarapodása kiterjed mindenekelőtt az agyagművességre. Ebből a csoportból különösen mindenekelőtt egy téglát kell kiemelnünk, amelyet gothikus májuszkulákból álló hatsoros mélyített fölirat tesz különösen érdekessé. A *gogánváraljai templomból* származik és dr. *Szabó* Mihály tanfelügyelő úr ajándékaiképpen jutott intézetünkbe. Vétel útján jutott intézetünkbe egy 1710-es évszámmal ellátott festett majolika tál és két különböző típusú díszített kályhacserép, melyek a XVII. és XVIII. század jellemző példái. Különösen kiemelhetünk egy

kolozsvári gyártmányú fehér majolika tányért, a melynek domború díszítményeit XVI., XVII. sz.-beli ón tányérokra jól ismerjük. A batizi gyárból is szereztünk egy virágos díszítésű csészealjat, a holicsiak közül pedig egy síma, sekély tálat.

Az üvegyipar XVIII. sz.-beli termékei közül két festett üveg jutott ez évben intézetünkbe, ez eddigi szerzeményeink közül a legjobbak közé tartoznak.

A bronzművesség emlékei közt ki kell emelnünk egy mozsarat, mely az 1591-es évszámot viseli és még inkább egy másikat, a mely 1624-ből ered. Ez utóbbi németalföldi mester nevét viseli, de évszázadok óta Brassóban feküdt. Simább a harmadik mozsár, mely a XVII. sz.-ból ered és Wiesler Ábrahám tulajdonos nevét viseli.

Az ónművesség emlékeiben intézetünk olyan gazdag, hogy igazán csak elsőrangú példákat szerez már és mégis négy kancsót, egy tányért és egy melegítőt szerezhetett ez évben is.

Ha a és csontfaragás emlékeire térünk át, rövidebben végezhetünk a csontfaragás emlékeivel. Ezekből mindössze csak két szarvas agganacs löportartót kell kiemelnünk és pedig különösen azért, mert mind a kettő egyazon faragó iskolának emlékei közé tartozik. A fafaragás emlékei közül elébb két czéh-bemondó tábláról emlékezünk meg; mind a kettő a XVII. sz.-beli faragás ügyességét dicséri. De ezekkel az emlékekkel átjutottunk a bútorokhoz is, amelyekből ez idén, ha nem is számra, de minőségre igen kiváló darabokhoz jutottunk. Faragott XVI. sz.-beli kóruszékéből szereztünk ez idén egy három ülésűt és egy öt ülésűt; kisebb oltárszárnyakból két remekül faragott XVII. sz.-beli példát, úgy, hogy enemű gyűjteményünk ma már igazán számbavehetőnek mondható.

Kosztium gyűjteményünkről ez idén sokat is, keveset is mondhatnék. Ha keveset akarok mondani, akkor csak *Gyarmathy Zsigánénak* díszbelépőjéről emlékezem meg, a mely a család ajándékából gyarapította kegyeleti osztályunkat. Ha sokat akarnék mondani, akkor részletesen számolnék be arról az *ásatásról, a melyet intézetünk a Műemlékek Orsz. Bizottságának megbízása folytán a kolozsvári Farkas-utcai ref. templom restaurálása alkalmával végzett.* Ha volt ásatás, a mely intézetünk tisztviselőitől nemcsak tökéletes szakértelmet, hanem a lehető legteljesebb odaadást, egészséggel nem törődő önfeláldozást és kifogyhatatlan ügyszeretetet kívánt, úgy bizonyára ez az ásatás ilyen volt. Három tisztviselőnk: *dr. Kovács István, dr. Roska Márton és Létay Balázs* foganatosították ezt a legzordonabb téli hónapokban. Egymásután és egymást föl váltva betegedtek ki és állottak ismét és ismét munkába, amint felgyógyultak, de ügyszeretük és lelkesedésük egy perczre sem csökkent. Hiszen mint szakemberek hosszú gyakorlatból ismerték azokat a sírpusztításokat, a melyeket kapzsi vagy a dologhoz teljességgel nem értő emberek Erdély templomaiban folytattak és tudták, hogy mennyi pótolhatatlan történeti, ipartörténeti és kosztümtörténeti emlék pusztult el már ezeknek a

kezei alatt. Nem kívánunk ezúttal példákra hivatkozni, pedig a legriszebb idők is szolgálnak ilyenekkel. De éppen azért ilyen nevezetes templomban minden erejüket és tudásukat latba vetették, hogy rendszeres munkával lehetőleg mindent megmentsenek, a mi megmenthető.

Nem sértem meg önérzetüket a dicséret szavaival, de annyit el kell mondanom, hogy munkájukra büszke vagyok és nyugodt lélekkel állítom, hogy az mintaszerű, hogy olyan munka volt, a melyet tiszta kötelességtudással elvégezni nem lehet, mert ahhoz a honszeretet lángjának is kell erőt adnia, a mi az én kedves ifjú munkatársaimban magasan lobog.

Nem pénz értéket, de nemzeti és tudományos vagyont mentettek meg ezen a helyen munkájukkal. Az anyag, a mely így a föld mélyéből kikerült persze, hogy hosszabb időt igénylő preparálásra szorúl, de megvan az a végtelen nagy érdeme, hogy mivel hozzáértő kezek szerető munkája hozta őket napfényre *preparálhatók*, nem úgy, mint a sirturkáló avatatlanoknak rongyokká tett dolgai, a melyek preparálhatatlanok.

De ezeket az ásatásokat más is jellemzi. Soha kínosabb és kellemetlenebb törekvések tudományos jelentőségű tárgyak körül nem érvényesültek, mint ennél az ásatásnál azoknak részéről, akikkel dolgoztunk. Minthogy pedig Jókaival egyetértve, nem akarjuk e jelentésünkben a nap foltjait vizsgálni, hiszen az Erdélyben küzdő szerencsétlen magyarságnak inkább melege és napfényre van szüksége, nem szólnunk e kínos dolgokról most és hallgatunk a kosztümtörténeti gyarapodásnak arról a részéről, mely az ásatások következtében napfényre került ugyan és a melynek preparálása is megindult, de intézetünk egész tisztí karának kellemetlenségén, keserűségén és elboruláson kívül semmi egyebet nem hozott.

Az *éremtár* gyarapodásáról a mellékelt táblázat annyira részletes kimutatást ad, hogy behatóbban nincs is miért foglalkoznom e tárggyal. Csak röviden utalok arra, hogy 91 éremtári lajstromban ez év folyamán csaknem hétezer darab éremet dolgoztunk fel szakszerűen, ebből 285 drb ajándékozás, 720 drb pedig vásárlás útján jutott gyűjteményünkbe és így éremtárunk összesen 1005 drbbal gyarapodott. Az ajándékozók közül különösen ki kell emelnem br. Kemény Anna ő méltóságát, aki 214 drb éremmel gazdagította gyűjteményünk római és főleg magyar csoportját. Ugyancsak ajándékozás útján gazdagította plakettgyűjteményünket a m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium és az Országos Képzőművészeti Társulat.

Örvendetes tudomásul szolgálhat, hogy szegényes anyagi viszonyunk mellett is négy ízben állottunk külföldi éremkereskedőkkel összeköttetésben és pedig egy ízben a frankfurti Hess céggel, melynek éremárverésén erdélyi aranyakat vásároltunk a nemzeti fejedelmek idejéből és három ízben a wieni Egger és dr. Walla céggel. Ez utóbbiaktól meglevő gyöngé görög sorozataink pótl-

lására ógörög érmeket szereztünk. Hogy milyen nyomorúságos állapotban volt és van ma is éremtárunk e csoportja, arról fogalmat nyerhet a tisztelt közgyűlés, ha tudomására hozom, hogy ez utóbbi három vásárból szerzett 64 drb éremmel megkéttszereződött antik ezüst görög érmeink száma, de ami a legfőbb, a gyűjtemény csoport belső, mumizmatikai tudományos értéke, bátran mondhatjuk, megítésszereződött.

Különös örömmel kell megemlékeznem arról, hogy *képtárunk* úgy régi, mint modern képtári részében örvendatosan gyarapodott. Ami mindenek előtt a régi képtári részt illeti, sikerült ez idén is olyan szárnyas oltárokat szerezni, amelyek a XVI. sz. első negyedéből származnak és részint vászonra, részint fára festett képsorozatokat viselnek. Ha megemlékszünk eddigi hasonló szerzeményeinkről, nyugodtan mondhatjuk, hogy e fajta gyűjteménytárunk méltó módon töltene ma be egy jelentékeny képtári termet.

Modern része e gyűjteménytárunknak, mellőzve a rajz gyűjteményt, a melyre ezúttal nem kívánunk kitérni, mindössze egy darabbal gazdagodott; ez a darab azonban megérdemli, a külön megemlést, hiszen örökségképen szállott gyűjteménytárunkra *Melka Vinczétől*, a kolozsvári mestertől, aki immár örök álomra hunyta le szemeit. Ha nem jellemezné az erdélyi magyarság helyzetét a legszouverénebb nemtörődomség, a melylyel minden irányadó tényező részéről olyan egyértelműleg találkozik és az értelmetlen és minden igaz munka hiányát palástolgotó frázis-dobálás, úgy ennek a festőnek műveiből, az Erdélyi Nemzeti Múzeum képtárában gazdag sorozattal kellene találkozoznunk. *Melka Vincze* idegenből szakadt hozzánk, de abban az ifjú korban, a mikor még a lélek csak bontogatni kezdi szárnyait, a mikor az minden benyomással szemben viaszos lágyságú. Ezt a festőt Erdély viszonyai, Erdély társas élete, multjának hagyományai és néprajzának tarkasága alakították éppen abban az időben, a mikor a legfogékonyabb volt és olyan specifikus erdélyi festővé tették, akinek lelkesedése e szép föld számos olyan jellemző vonását örököltette meg, amelyek fájdalom, immár örökre eltűntek. A Habsburg-házból született magyar trónörökösnek, Rudolfnak, akit a magyarságot megértő legnemesebb királyné anya, Erzsébet, nevelt vadászatait és a körüle csoportosuló erdélyi magyar társaságot az ő ecsetje örököltette meg hivatottsággal, magyaros szemmel. Erdélynek örök szép tájait, melyeken a magyarság ezer éves munkája, legfontosabb küzdelmei folytak, alig találtak hivatottabb és átértőbb ecsetre az övénél és egy-egy rom, a multak dicsőségének egy-egy néma tanúja, lelkes megörökítőre talált benne. Erdély néprajza hány képét hatja át. Művészi szemén keresztül mennyi jellemző vonása rögződött meg Erdély tarka lakosságának.

Mindebből a szépségből, jellegzetességből egy gazdag művészi életnek bennünket oly közel érdeklő hagyatékából mindössze három darab van az Erdélyi Nemzeti Múzeum képtárában. Az egyik egy romnak a képe, a másik a most említett néprajzi tárgyú

életkép, a harmadik egy arczkép. Ebből a három darabból egyik a művész ajándéka, a másik az ő végrendeleti hagyománya, csak az arczképet készítette megrendelésre, de olyan csekély összegért, a melyet csak az ő magyarul érző szívének jóakarata magyarázhat meg.

Ime ismét egy jelenség, a mely a magyarság térvészteségét Erdélyben megmagyarázza. Nincs sem a társadalomban, sem a vezető faktorokban semmi érzék az itt küzdő magyarság dolga iránt. Úgy vannak vele, mint a tékozló gazdag örökös, aki miután hosszú időn át meggondolatlanul, munka és beosztás nélkül szórta a munkás örökhagyóktól rája maradt javakat, érzi, hogy az örökségben rettentő rések tátonganak, a melyeket csak nagy okossággal, áldozatokkal, erős munkával és megalkuvást nem ismerő kemény harczzal lehetne eltüntetni, de mert hozzá szokott a kényelemhez, mert fél nemcsak a harcztól, de a legkisebb kellemetlenségtől is, inkább behunyja a szemét; nem vesz tudomást a pusztulásról. A szép mult fényes képeiből nem erőt és lelkesedést merít, hanem abból vett álmokba ringatja magát, bár tudja, hogy ezek az álmok a halál felé vezetnek. De hát így kényelmesebb, ez nem kíván vért, pénzt, sőt még verejtéket sem, csak az unokákat teszi tönkre, csak egy nemzetet visz a megsemmisülésbe.

Magunknak igazán nem tehetünk szemrehányást azok között a végtelen nyomorult viszonyok között, a melyekre intézetünk kárhóztatva van. Megtettük a fölünk telhetőt. Rövid kardunkat ezen a téren is megtoldottuk egy lépéssel, hiszen teljesen ingyen kötöttük le képtárunk számára kolozsvári születésű ifjú festőknek, Merész Gyulának munkásságát. Hogy ez mit jelent, azt megfogható tényekkel tártuk mindazok elé, akik látni akarnak, hiszen Egyesületünk bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi szakosztálya ebben az évben jutott először abba a helyzetbe, hogy művészi színvonalon álló olyan művészi képkiállítást rendezzen, a melyen Erdély és Kolozsvár nem volt pusztán csak szálló, a hol a Budepestről jött művészet bekvártélyozódott, hanem, a hol a maga házában a magáét adhatta. Persze, hogy Budapesten szebb kiállítások voltak és vannak, de ennek a mienknek se volt oka magát szégyenlenie; senki sem mondhatja, hogy e kiállításon azért jelent meg, hogy a koldusnak alamizsnát adjon, mert értéket kapott ott. Egyesületünk nem volt kénytelen kritikátlanul, gyenge dologgal állani elé csak azért, hogy erdélyi legyen, a mit ad, — a mi teljesen elhibázott álláspont lenne. Művészileg megállót adtunk, amiért vállalhatjuk a kritikát és mégis erdélyiek voltunk, pedig igazán a kutya se törődik velünk. Ez pedig csak azt mutatja ismét, hogy mik lehetnénk, ha teljesen elhagyatottak nem volnánk.

Gyűjteménytárunknak szempontjából is hatalmas nyereség Merész Gyula. A képkonzerválás képtárunk régi részeiben, a hol restaurálást meg nem engedünk. most az ő kezeiben van, vagyis Tisztelt Közgyűlés, ez is ingyenbe esik, fizetés kiegészítésül szeretetet adtunk ifjú piktorunknak.

Néprajzi gyűjteménytárunk fejlődése ez évben egészen rendszeres volt, hiszen már a múlt évben megteremtettük egyik legfontosabb szervét, a gyűjtőtársaságot, a mely ez évben is szorgalmasan működött. E társaság még nem fejezte be a székely zöm felgyűjtését és éppen azért Udvarhely megyében folyt a gyűjtés java része ez évben is. Különös elismeréssel *Pap Ferencz, Izsák Lajos és László Péter* működéséről kell megemlékezni, a kik *Kobátfalván* és *Medeséren* dolgoztak. Gyűjtésük javarésze a házbereendezésre vonatkozik.

Nevezetes gyarapodásban részesült a *mesterségekre vonatkozó csoportunk is*, a mennyiben *dr. Roska Márton úr mogyorósdí, ponoriczi és csoklovinai* gyűjtése alatt egy asztalos műhely modelljét szerezte meg.

Népies vadászatunk ugyane gyűjtéskor róka-csapda, — háziipari csoportunk rendkívül gazdag guzsaly sorozattal gyarapodott.

Dr. Kővári Ernő polyeniczai gyűjtéséből nyertük legszebb ólomberakású dolgainkat és *Gyarmathy Zsigáné gyűjteményének* megvásárlásából származik majolika műveinknek és himzéseinknek ez évi leggazdagabb gyarapodása.

Toroczkóról szintén himzéseink gyűjteménye szaporodott, míg *népies kosztümgyűjteményünk Magyarfenesről, Alsójáráról és Topánfalváról.*

Ez a gyűjteménytárunk azonban nem feledkezik meg azokról a magasabb igényekről sem, a melyek mint összehasonlító néprajzi gyűjteményt föltétlen kötelezik. Ebben a tekintetben föladatát a keleti területekre szorítja, a melyekhez közelebb is áll és a melyeknek hatása jobban is érzik az erdélyi terület művelődésében. A Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztálya nagy előszeretettel és különös szerencsével gyűjtötte a finn-ugor néprajzot. *Intézetünk összehasonlító gyűjteménye szempontjából nagyobb erővel a török-tatár gyűjtés felé kíván fordulni.* Ez irányú gyűjteményeit ez évben különös szerencsével gyarapíthatta, mert segítségére volt *Milecker Rezső* főgimnáziumi tanár úrnak az ő kizászi expedíciójában. Ezen az úton gyűjteményünk ötvenhét darab igazán elsőrendű és jól megfigyelt anatóliai török, turk és jürük néprajzi tárgyhoz jutott, még pedig aránylag igazán csekély áldozattal. Minthogy intézetünk a keleti területeket archaeologiai szempontból is állandó figyelemmel kívánja kísérni, ennek a gyűjtemény csoportunknak a legszebb fejlődésre van kilátása.

És most igentisztelt Közgyűlés, mikor jelentésemnek végére jutottam, engedjék meg, hogy lelkem egész szeretetével forduljak azokhoz, a kik ebben a mi sivár helyzetükben ajándékaikkal mutatták meg, hogy átérzik a föladatok nagyságát, a melyeknek megvalósítására intézetünk hivatott. A szám, a melyet kiad lelkes barátainknak ez a lajstroma, Erdély magyarságának egy század százaléka. Elképzeltetik, hogy ilyen szomorú százalék mellett mennyire nagyabecsüljük ezeket. Hiszen igaz, hogy bár mindig

az idealizmus volt az, a mely az emberek társas együttlétét fönn-tartotta, mégis mindig éppen ez volt meg a legkevesebb ember lelkében, de ha meggondoljuk, hogy nemzetiségeink az altruizmusnak milyen megdöbbentően magas mértékével dolgoznak, nem, tekinthetünk minden fájdalom nélkül a most kimutatott százaléknak csekélységére. Jelentésünk végén adjuk ez évi ajándékozóinknak betürendes lajstromát, a kiknek hálás szívből mondunk köszönetet, hogy a ma küzdelmei közt gondoltak nemzeti intézményünkre is, a mely nemcsak a mienk, de édes mindnyájunkké, kik még magyarokul vagyunk és midnyájunknak gyermekeié és unokáink unokáié az idők végtelenségeig. De mielőtt ezt a névsort megkezdenők, emeljünk ki egy nevet: *Lázár Jánosét*. E névvel — fájdalom — nem találkozunk többé, ez évben elragadta tőlünk a halál. Mikor e név mellett megállapodunk, a melyet a legnagyobb egyszerűség vesz körül, lehetetlen elfogódottságunkat elnyomni, hiszen alig ismerte meg intézményünket, máris legbőkezűbb támogatójává vált, az ő neve szinte jövőt jelentett, hiszen oly gyorsan és oly teljesen átértette nemcsak a föladatok nagyságát, a melyek intézetünk segítségével megoldásra várnak, de az eszközök végtelenül szükös voltát is, a melyek annak rendelkezésére állanak. Aztán lelkét annyi igaz segítési vágy, alkotási ösztön töltötte el, annyi eszmével volt terhes intézetünk eszközeinek megerősítése érdekében, a melytől végtelenül sokat várhattunk. Csodálatos, hogy őt is oly korán veszítettük el, mikor még minden törekvése csak embriójában volt. Legyen áldott az ő nemes emléke és adja a Mindenható, hogy nemes érzéseiben sok utódja legyen. Intézetünk a meddig él, megőrzi emlékét.

Kolozsvár, 1912 márczius 31

Dr. Pósta Béla

igazgató.

Kimutatás

arról, hogy az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és régiségtára a *Dolgozatok—Travaux* révén kikkel áll *csereviszonyban*.

Hazaiak

Archaeologiai Értesítő	Budapest
Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége	„
Műemlékek Orsz. Bizottsága	„
Székesfővárosi Múzeum	„
5 Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeumtársulat	Temesvár

Külföldiek.

	Städtische Museen	Aachen
	Société Archéologique et Historique de la Charente	Angoûleme
	Academie Royale d'Archéologique de Belgique	Anvers
	Institut Archéologique du Luxembourg	Arlon
10	Reale Scuola Archeologica Italiana	Atene
	Société Archéologique d'	Athènes
	Real Academia de belles lettres	Barcelona
	Musée Ethnologique Portugais	Belem
	Gesellschaft f. Anthr., Ethnol. und Urgeschichte	Berlin
15	Gesamttverein deutsch. Geschichts und Altertumsvereine	"
	Generalverwaltung d. kön. Museen	"
	Kais. Archaeologisches Institut	"
	Société Archéologique	Bordeaux
	" d'Émulation pour l'Étude de l'hist. et des antiquités	Bruges
20	" d'Anthropologie	Bruxelles
	" d'Archéologie	"
	Muzeul National de Antichități	București
	Academie Române	"
	Cambridge Antiquarian Society	Cambridge
25	American Journal of Archeology	Cleveland U. S. A.
	Historical and Archeological Society	Cork
	Royal Society of Antiquaires of Ireland	Dublin
	Röm.-germ. Kommission d. kais. d. Arch. Inst.	Frankfurt a. M.
	Société d'Histoire et d'Archéologie	Gand (Gent)
30	" " "	Genève
	Archaeological Society	Glasgow
	Stadsbiblioteket	Göteborg
	Städt. Altertumssammlung	Göttingen
	Suomen Muinaismuistoyhdistys	Helsingfors
35	Finnisch-Ugrische Forschungen	"
	Suomalais-Ugrilainen Seura	"
	Gelehrte Estnische Gesellschaft	Jurjew (Dorpat)
	Antropologischer Verein	Kiel
	Société Royale des Antiquaires du Nord	Kjöbenhavn
40	Krainisches Landesmuseum	Laibach
	Société vaudoise d'Histoire et d'Archéologie	Lausanne
	Institut Archéologique	Liège
	Royal Anthropological Institut	London
	Mannheimer Altertumsverein	Mannheim
45	Römisch-germ. Centralmuseum	Mainz
	Cercle Archéologique	Mons
	Imp. Obscestvo ist. i dreonostej rossijskich	Moszkva
	Société Française de Numismatique	Paris

	„ National des Antiquaires des France	Paris
50	„ Française des Fouilles Archéologiques	„
	Institut de France	„
	Musée Municipal	Roanne
	Rassegna Numismatica	Roma
	Kais. d. Arch. Institut; Röm. Abth.	„
55	École Americaine d'Études classiques	„
	Bulgarsko knijevno Drujestvo	Sophia
	K. K. Archaeologisches Museum	Spalato
	Historischer Verein der Pfalz	Speyer
	Commission Imp. Archéologique	St. Petersburg
60	Musées Imperiaux Ottomans	Stambul
	Kung. Vitterhets Historie och Antikvitets Akad.	Stockholm
	Société Archéologique de Touraine	Tours
	Museo Civico di Storia ed Arte	Trieste
	Direction des Antiquités et des Arts	Tunis
65	K. K. Naturhistorisches Hofmuseum	Wien
	Société des Antiquaires	Zürich

Ajándékozók névsora

Ágoston István	Hilf Kálmán
Báró József	Hirsch János
Benke Márton	Holló Endre
P. Béres Gaudencz	30 Horváth József
Besnyei Márton	Izsák Lajos
Ifj. Dersi Biás István	Janku Traján
5 Buday György	Kelemen Lajos
Cholnoky Ilonka	Br. Kemény Anna
Dr. Cholnoky Jenő	35 Kemény J. Endre
10 Csallner A. G.	Dr. Kerekes Gyula
Dekáni Gusztáv	Kolin István
Derzsi Dénes	Kontos Miklós
EME. Választmány	Kovács Géza
Farkas Kálmán	40 Kovács Lajos
15 Fazakas Ferenczné	Dr. Kőváry Ernő
Fehér Jenő	Özv. dr. Kőváry Lászlóné
Fehér Zsigmond	Kutyfalvi ref. egyházközség
Dr. Ferenczy Miklós	Láger János
Dr. Finály Gábor	45 Lakatos Imre
20 Friedrich Károly	László Ferencz
Gajdos József	László Gyula (Kolozsvár)
Id. Gáspár Albert	László Gyula (Kőhalom)
Özv. Gotthárd Istvánné	László József
Gyarmathy Zsigmond	50 Id. László Mihály
25 Györke Lajos	Ifj. László Mihály
Helfricht Miksa	László Péter

- Lattyák Sándor
Lázár János
55 Lázár Katinka
Legmann Adolf
Létay Balázs
Lukácsy Sándor
Májay Ferenc
60 Mallász József
Mántó Mihály
Dr. Márki Sándor
Özv.Márkos Albertné
Özv.Marosi Lajosné
65 Maros-Tordamegye
Máté Viktor
Jankovichné gr.
Pejacevich Mikó Mária
Mitók Dezső
Nagyilondai ref. Egyház
70 Orbók Béla
Orbók Gyula
Orsz. Magyar Képzőművészeti Társulat
Dr. Orient Gyula
Pál Gergely
75 Páljános Károly
Pap Ferenc
Paul Aranka
Dr. Persián Gerő
- Péterffy Miklós
80 Petri Rudolf
Dr. Richter Aladár
Dr. Roska Márton
Ruttka Ferencz
Sándor Géza
85 Schalát Gyula
Sebestyén Dávid
Sikó Tibor
Simon Károly
Steuermann Lipót
90 Sütő Lajos
Szabó György
Szabó János
Szabó Miklós
Szabó Mózes
95 Szász Ferencz
Szathmáry Elek
Tripon Gábor
Tulea Teofil
Ujfalvy Károly
100 Vákár P. Arthur
Vall. és közokt. minisztérium
Várady Ferencz
Legifj. Varga János
Vekele Sándor
105 Virág Gyula
Zoltán Sándor

Kimutatás az E. N. M. Régiségtárának 1911 évi gyarapodásáról.

Anyag	Beszerzés módja	csoport											Összesen				
		Egyiptomi	Óskori	Római	Népvandorlókori	Árpád-kori	Fegyvertári	Közép és újkorai ötvösség	Ipartörténeti	Costume	Architektórikus skulpturális	Kegyeleti		Kép, rajz, festmény	Gyógyszer-tári	Néprajzi	Vegyés
Arany	Ásatás Vétel Ajándék Letét				1		3 3	3								7 3 1	11
Ezüst	Ásatás Vétel Ajándék Letét				37		5	4								41 5 3	49
Réz	Ásatás Vétel Ajándék Letét		2			2		2 7				4 1		2		2 18	20
Bronz	Ásatás Vétel Ajándék Letét		5 46 1	31 7		15			8 6			1			1	4 1 16	26
Vas	Ásatás Vétel Ajándék Letét		71 1	7		1	6		2 5					15 20	1 1 2	73 32 131	236
Kő	Ásatás Vétel Ajándék Letét		5 55 75	15 112					1		1 5	3		2		5 72 197	274
Agyag	Ásatás Vétel Ajándék Letét	3	505 416 177	13 38	4			13 7			27		1 16	17	1 2 290	506 575 290	1371
Fa	Ásatás Vétel Ajándék Letét							12 2			34			37 27		49 63	112
Üveg	Ásatás Vétel Ajándék Letét			5				2 1			43		2		1	2 52	54
Csont	Ásatás Vétel Ajándék Letét		145 32 77	1		8	1 2				90	1		1 2 11		153 36 182	371
Egyéb	Ásatás Vétel Ajándék Letét		12 4 5	6	4			11 3 2	1 2			142 98	77	87 10		27 242 193 2	464
Összesen	Ásatás Vétel Ajándék Letét	3	743 554 337	73 162	1 6	65 101	7 3	8 54 33	4 1 4	2	1 5	305	143 78	271 3	80 80	6 4 31	818 1116 1148 6
Főösszeg		3	1634	235	7	65	108	11	95	3	6	305	221	3	351	41	3088

